

Innst. S. nr. 256

(2001-2002)

Innstilling fra forsvarskomiteen om forslag fra stortingsrepresentantene Kristin Halvorsen, Kjetil Bjørklund og Bjørn Jakobsen om innføring av restriksjoner for kjøp av forsvarsmateriell fra land som er i krig, eller hvor krig truer

Dokument nr. 8:129 (2001-2002)

Til Stortinget

1. SAMMENDRAG

Norge har et omfattende regelverk for eksport av forsvarsmateriell. Ifølge dette regelverket skal Norge ikke selge våpen til land som er i krig eller borgerkrig, eller hvor krig truer. Dersom Norge skal kjøpe våpen i en slik størrelsesorden at gjenkjøpskrav vil utløses, vil eksportregelverket gjøre det uaktuelt å kjøpe våpen fra land som er i krig. Men når det gjelder kjøp av våpen under grensen som er satt for krav om gjenkjøp, er det i utgangspunktet ingen avgrensninger knyttet til hvilke land det norske Forsvaret kan kjøpe fra. Det vises i denne sammenhengen også til at Regjeringen i St.prp. nr. 55 (2001-2002) varsler en justering av retningslinjene for gjenkjøp i retning av økt fleksibilitet slik at kravet om gjenkjøp kan fravikes "når det er hensiktsmessig".

Våpen er strategisk viktige handelsvarer, og handel med våpen vil ofte være følsomt. Begrunnelsen for å etablere et regelverk med forbud mot kjøp av våpen fra land som er i krig, er både prinsipiell og praktisk. For det første vil kjøp av våpen innebære direkte økonomisk støtte til et lands militærapparat og forsvarsindustri. For det andre vil handel med våpen på grunn av den strategiske betydningen, kunne oppfattes som signaler om tillit og anerkjennelse til et regime. Dette vil være problematisk overfor land som bruker sin militærmakt i aktiv krigføring mot egen befolkning, eller mot andre gjennom okkupasjon eller militære angrep. Motsatt vil det at man klart utestenger land fra å være tilbydere til det norske Forsvaret, innebære viktige politiske signaler. Utfra erkjennelsen av den strategiske betydningen våpenhandel har, er våpenembargo et mye brukt sanksjonsmiddel for FNs Sikkerhetsråd overfor land som ikke etterkommer Sikkerhetsrådets anmodninger.

Forslaget om et mer omfattende regelverk for innkjøp av våpen er aktualisert av informasjonen om at Norge inntil nylig har kjøpt våpen fra Israel. Dette vir-

ker svært uheldig i en situasjon med sterk opptrapping av israelske militære angrep mot palestinske områder og infrastruktur. Forsvarsministeren har karakterisert kjøpene som en glipp. Et regelverk slik som her foreslås, kunne ha forhindre disse uheldige innkjøpene.

Et regelverk for våpenkjøp vil kunne følge de samme grenseoppganger i forhold til land og vareslag som Utenriksdepartementets retningslinjer for eksport av forsvarsmateriell.

Norge håndhever et strengt regelverk ved eksport av forsvarsmateriell med utgangspunkt i regjeringserklæringen og stortingsvedtaket av 11. mars 1959, og retningslinjene av 28. februar 1992. Utenriksdepartementet foretar en grundig behandling av hver enkelt søknad om utførselstillatelse. Innvilgelse av utførselstillatelse for våpen og ammunisjon baseres bl.a. på en nøye vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forholdene i det aktuelle området. Utenriksdepartementets vurdering omfatter en rekke politiske spørsmål, herunder spørsmål knyttet til demokratiske rettigheter og respekten for grunnleggende menneskerettigheter. Materiellets karakter, om det dreier seg om våpen og ammunisjon eller annet utstyr, blir også tatt med i den samlede vurdering og tillagt vekt ved det endelige vedtak.

Når det gjelder våpenkjøp mener forslagsstillerne at det ikke vil være tilsvarende relevant å vurdere materiellets karakter.

De største leverandørene av forsvarsmateriell til Norge er NATO-land. Når det gjelder eksport av forsvarsmateriell til disse landene, har det bare unntaksvis vært nødvendig å avslå eksportlisenser til disse. (For Tyrkia opphørte innvilgelsene av nye lisenser for militært materiell fra 1995-1999.) Det antas at det samme vil være tilfellet med håndhevelse av et regelverk for innkjøp av våpen.

På denne bakgrunn fremmes følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen om å etablere et regelverk som kan forhindre at Norge kjøper forsvarsmateriell fra land som er i krig eller borgerkrig, eller hvor krig eller borgerkrig truer. Regelverket skal innebære de samme avgrensninger i forhold til land, som Utenriksdepartementets retningslinjer for søknader om eksport av våpen, materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål."

2. KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Gunnar Halvorsen, Leif Lund og lederen Marit Nybakk, fra Høyre, Bjørn Hernæs og Åge Konradsen, fra Fremskrittspartiet, Per Roar Bredvold og Per Ove Width, fra Sosialistisk Venstreparti, Kjetil Bjørklund, fra Kristelig Folkeparti, Åse Wisløff Nilssen og fra Senterpartiet, Odd Roger Enoksen, viser til at forslaget er forelagt Utenriksdepartementet for uttalelse. Brev fra statsråd Jan Petersen til komiteen er trykt som vedlegg til innstillingen.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil vise til at langvarig etablert praksis på eksportsiden av våpen og ammunisjon har fungert bra og i henhold til forutsetningene. Flertallet viser til at forslagsstillerne ønsker formell innstramning på våpensiden. Flertallet viser til at Utenriksdepartementet i sitt svar til komiteen mener at "innføring av restriksjoner på kjøp av forsvarsmateriell" vil redusere vår handlefrihet, og dermed kunne svekke vår forsvarsevne og "øke risikoen for norske soldaters liv og helse".

Flertallet legger også vekt på at det ikke er kjent at andre NATO-land har innført formelle begrensninger på import av forsvarsmateriell. Flertallet ønsker derfor utfra en helhetlig vurdering at gjeldende praksis der anskaffelser vurderes i hvert enkelt tilfelle, opprettholdes.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet viser til at den aktuelle bakgrunnen for at forslaget ble reist var avsløringene at Norge hadde kjøpt forsvarsmateriell fra Israel i en tid hvor Israel var ansvarlig for de kraftigste militære angrepene på palestinske mål i de okkuperte områdene siden okkupasjonen i 1967. Kjøpene var tilsynelatende foretatt uten at det ble gjort en politisk vurdering av dette. Disse medlemmer mener at en slik vurdering burde vært gjort, og at et regelverk er nødvendig for å hindre at slike politisk ukloke våpenkjøp blir foretatt på ny. Disse medlemmer stiller

seg tvilende til at å unnlate å kjøpe våpen fra land i krig fra våpenkjøp kan "øke risikoen for norske soldaters liv og helse" slik Utenriksdepartementet uttaler i brev 31. mai 2002. Disse medlemmer viser til at det er et hovedmål med forslaget å unngå at Norge støtter opp om militær produksjon i land som er i krig, og viser for øvrig til forslaget. Disse medlemmer vil gå i mot innstillingen og fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen om å etablere et regelverk som kan forhindre at Norge kjøper forsvarsmateriell fra land som er i krig eller borgerkrig, eller hvor krig eller borgerkrig truer. Regelverket skal innebære de samme avgrensninger i forhold til land, som Utenriksdepartementets retningslinjer for søknader om eksport av våpen, materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål."

Uttalelse fra utenrikskomiteen

Komiteens utkast til innstilling har vært forelagt utenrikskomiteen til uttalelse. Utenrikskomiteen uttaler i brev 12. juni 2002:

"Utenrikskomiteen viser til de respektive fraksjoners merknader i utkastet til innstillingen i ovennevnte sak, og har for øvrig ingen merknader."

FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet

Stortinget ber Regjeringen om å etablere et regelverk som kan forhindre at Norge kjøper forsvarsmateriell fra land som er i krig eller borgerkrig, eller hvor krig eller borgerkrig truer. Regelverket skal innebære de samme avgrensninger i forhold til land, som Utenriksdepartementets retningslinjer for søknader om eksport av våpen, materiell, samt teknologi og tjenester for militære formål.

KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen viser til dokumentet og det som står foran og rår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

Dokument nr. 8:129 (2001-2002) - forslag fra stortingsrepresentantene Kristin Halvorsen, Kjetil Bjørklund og Bjørn Jakobsen om innføring av restriksjoner for kjøp av forsvarsmateriell fra land som er i krig, eller hvor krig truer - avvises.

Oslo, i forsvarskomiteen, den 13. juni 2002

Marit Nybakk
leder

Gunnar Halvorsen
ordfører

Bjørn Hernæs
sekretær

Vedlegg

Brev fra Utenriksdepartementet v/ statsråd Jan Petersen til forsvarskomiteen, datert 31. mai 2002

Dokument nr. 8:129 (2002-2002) - Spørsmål til Utenriksdepartementet

Jeg viser til ditt brev av 16. mai 2002 vedlagt Dokument nr. 8:129 fra stortingsrepresentantene Kristin Halvorsen, Kjetil Bjørklund og Bjørn Jakobsen om forslag til innføring av restriksjoner for kjøp av forsvarsmateriell fra land som er i krig, eller hvor krig truer.

Forslagsstillerne viser helt konkret til det norske regelverket for eksportkontroll, og foreslår at det etableres et tilsvarende regelverk for import av krigsmateriell til Norge.

Når det gjelder henvisningen til eksportkontrollregelverket, må vi ha i mente at utgangspunktet for dette er Regjeringens erklæring av 11. mars 1959 og Stortingets vedtak av samme dato, som slår fast at "det skal ved avgjørelsen legges vekt på de utenriks- og innenrikspolitiske vurderinger, og hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig."

I vedtak av samme dato tar Stortinget "til etterretning den erklæring Statsministeren på vegne av Regjeringen har lagt frem. Stortinget vil sterkt understreke at eksport av våpen og ammunisjon fra Norge bare må skje etter en nøye vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område. Denne vurdering må være avgjørende for om eksport skal finne sted." Utenriksdepartementets vurdering av disse forholdene omfatter en vurdering av en rekke politiske spørsmål, herunder spørsmål knyttet til demokratiske rettigheter og respekt for grunnleggende menneskerettigheter, jf. St.meld. nr. 29 (2001-2002).

De hensyn som ligger til grunn for at vi har et eget regelverk for eksport av forsvarsmateriell, kan således ikke sies å være relevante for import av tilsvarende utstyr.

Et annet siktemål med vår eksportkontroll-lovgivning er å verne vår egen kompetanse og teknologi på forsvarsområdet. Regelverket har også som formål å forhindre at den kunnskap og teknologi som vi får tilgang til ikke reeksporteres i strid med de internasjonale kjøperegler på dette området. Heller ikke de hen-

syn det her er tale om er relevante for import av forsvarsmateriell.

Utgangspunktet for ethvert kjøp av forsvarsmateriell er å bidra til et best mulig forsvar av Norge innenfor de gitte økonomiske rammer. Den alt overveiende del av importen av våpen og annet militært materiell kommer fra våre NATO-allierte. Import fra andre land skjer bare i særlige tilfeller og der utstyret som tilbys er pris- og kvalitetsmessig bedre enn det våre NATO-allierte kan levere.

Innføring av restriksjoner på kjøp av forsvarsmateriell vil redusere vår handlefrihet, og dermed kunne svekke vår forsvarsevne og øke risikoen for norske soldaters liv og helse. Særlig vil dette være tilfellet i krise- og krigssituasjoner der antallet leverandører av militært materiell vil kunne bli vesentlig redusert.

Ensidige norske tiltak vil videre kunne legge begrensninger på Norges muligheter til å delta i internasjonalt forsvarsmateriellsamarbeid, og derigjennom bidra til å svekke norsk forsvarsindustri.

Utenriksdepartementet er ikke kjent med at andre NATO-land har innført formelle begrensninger på import av forsvarsmateriell. Innføring av slike formelle begrensninger vil også kunne ha negative politiske virkninger overfor både våre NATO-allierte og de land som rammes.

Norske myndigheter er fullt klar over at kjøp av forsvarsmateriell kan tenkes å oppfattes som uttrykk for tillit til og/ eller anerkjennelse av importlandets politikk. I lys av den meget begrensede norske import av forsvarsmateriell fra ikke-NATO-land, finner jeg det imidlertid vanskelig å tillegge dette forhold avgjørende vekt.

Forsvarsdepartementet og Forsvarets overkommando har utarbeidet egne retningslinjer for import av militærmateriell. Anskaffelser vurderes i hvert enkelt tilfelle - også på politisk nivå dersom saken anses å være politisk følsom.

Basert på ovennevnte synes Utenriksdepartementet det er mest hensiktsmessig om kontroll med import av krigsmateriell også i fremtiden ivaretas innenfor rammen av dagens ordning.